

היכטים לשוניים בפרשת קדשים עו

דקדוקי קריאה בפרשת קדשים, בהפטרה, ובראשון של אמר

יט ט	וּבְקֶצְרָכֶם: געיה בוא"ו והב"ת בשווא נח
יט י	לַעֲנִי: העמדה קלה בלמ"ד להדגשת הסגול המסמל מיודע
יט יד	וַיֵּרָאֵת מַאֲלֵהֶיךָ: דגש חזק במ"ם ¹
יט טו	תִּהְיֶה: הה"א בשווא נח ודגש קל בדל"ת
יט יט	כָּלֵאִים: הלמ"ד בשווא נח והאלף קמוצה לא כָּלֵם ²
יט כ	וְהִפְדָּה: הה"א בקמץ קטן. חֲפֹשָׁה: שי"ן ימנית
יט כח	וְשָׂרֵט: שי"ן שמאלית
יט לא	לְטַמְּאָה: הטי"ת בקמץ קטן, המ"ם בשוא נח כך שהאל"ף תישמע, לא לְטָמָה (ובמבטא ספרדי: לא לטומה)
יט לה	וּבְמִשְׁוֹרָה: שי"ן שמאלית
יט לו	מֵאֲזִנֵּי צֶדֶק: טעם נסוג אחר למ"ם. אֵיפֶת צֶדֶק: טעם נסוג אחר לאל"ף
כ ג	וְאֲנִי: בגרשיים ולא ברביעי כפי שמופיע בחלק ניכר מהדפוסים. טַמְּאָ: טי"ת פתוחה ודגש חזק במ"ם, זאת צורת הפועל ולא שם תואר
כ ד	הַעֲלֵם יַעֲלִימוּ: העי"ן בשווא נח בשתי התיבות
כ ו	וְאֵל-הַיְדֻעִים: הדל"ת בשוא נע בגלל הדגש
כ יב	תִּבֹּל: המילה כולה בסגול ובמלעיל, הקורא בצירי ובמלרע משנה משמעות
כ טז	לְרִבְעָה: כאן אין מפיק בה"א
כ יז	וְהָיָה-תְּרָאָה: התיבות מוקפות וכך יש לקרוא ³
כ יח	הַעֲרָה: העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת העי"ן החטופה
כ כו	וְהָיִיתָ לִי: טעם נסוג אחר ליו"ד; הה"א, על אף הקושי, בשווא נח ואחריה יו"ד מנוקדת בחירק
הפסרת מחר חדש שמואל א כ יח-מב:	
מלים שו' ההיפוך לעתיד הפכה אותן למלרע: וְשִׁלַּשְׁתָּ וּבָאתָ וַיִּשְׁבֹּתָ	
יח	וּנְפִקְדָּתָ: מלעיל ובזקף גדול ⁴
כ צדָה:	מלרע אך ללא מפיק בה"א. לְמִטָּרָה: הלמ"ד בשווא ולא בפתח
כא	לֶךְ מִצָּא אֶת-הַחֲצִים: טעם טפחא בתיבת לֶךְ. קָחְנוּ וּבָאָה: יש פסק בין המילים
כב	וְהָלָאָה: שווא נח לאחר קמץ רחב (תנועה גדולה). שִׁלַּחְךָ: געיה בשי"ן ולא בלמ"ד

¹ יוצא מהכלל, אתי מרחיק מדגיש בכל מקום רק בהברה מוטעמת

² בשני המקומות האחרים בפסוק האלף פתוחה, וכמובן גם שם להיזהר מהבלעת האל"ף.

³ בקורן ואחרים מוטעם וְהָיָה תְּרָאָה ואינו מדויק.

⁴ שלא כמו בדפוסים רבים בהם הטעימו במלרע ובדרבן (מתיגה-זקף)

כט אַמְלִטָה נָא: טעם נסוג אחור למ"ם

ל בִּיהוֹנָתָן: הבי"ת בחירק, אין ניקוד תחת הי"ד. לְבָשֶׁתְךָ: הבי"ת בקמץ קטן

לא כִּי כָל־הַיָּמִים: טעם מונח בתיבה כִּי בלבד ואין לצרף לה את התיבה הבאה אחריה

לג וְיָטַל: במלעיל. כִּי־כָלָה הִיא: טעם נסוג אחור לכ"ף השנייה

ראשון של אמור:

ב לְשֹׂאֲרוֹ: להיזהר מהבלעת האל"ף. לא לְשֹׂרוֹ! עם זאת השי"ן בשוא נח

ג וְלֹא־חָתָו: כאן הוי"ו בשוא והלמ"ד פתוחה⁵ העמדה קלה בלמ"ד למנוע הבלעת האל"ף החטופה

ד לֹא יִטְמָא בְּעַל בְּעַמִּי: מוטעם מרכא-טפחא, מונח-אתנחתא, אין לקרוא 'לא-יטמא בעל,

בעמיו'. לְהַחֲלוֹ: הטעמה כפולה: מאיילא בה"א וסו"פ בלמ"ד

ו וְהִיו קֹדֶשׁ: טעם נסוג אחור לה"א

ז מֵאִשָּׁה: יש להקפיד על קריאת המפיק להבדילו מה'אשה', ללא מפיק, המוזכרת כמה תיבות לפני כן

י עַל־רֹאשׁוֹ | שְׁמֶן: יש כאן מונח לגרמיה⁶

יג אִשָּׁה בְּבִתּוּלָה: הבי"ת הראשונה רפה⁷

יט ט וּבִקְצָרְכֶם אֶת־קִצְרֵי אֶרְצְכֶם לֹא תִכְלֶה פֶּאֶת שְׂדֶךְ לִקְצֹר וּלְקַט קִצְרֶךָ לֹא תִלְקֹט:
של מי הגרגרים?

הלקט שהוא אחד ממתנות העניים מוביל אותנו לאחד מבעלי החיים המופלאים בעולמנו – הנמלים. מצאנו במשנה בפאה (ד,יא):
חורי הנמלים שבתוך הקמה הרי הן של בעל הבית. שלאחר הקוצרים, העליונים לעניים והתחתונים של בעל הבית. רבי מאיר אומר הכל לעניים שספק לקט לקט. השיירות האינסופיות של הנמלים האוספות זרעים אל הקן בכמות העשויה להגיע לעשרות ק"ג עוררו את הדיון במשנה לגבי גורל התבואה שבקיניהן. מפרש הרמב"ם בפירוש המשניות⁸:

חררי [לא חורי כגרסה הנפוצה] הנמלים. החורים שעושים הנמלים באדמה ואגרות בתוכם הזרעונים. אם היו בקמה העומדת חרי הוא בחזקת בעל הבית, לפי שאין לעניים בקמה העומדת כלום. ואם נמצאו מאחרי הקוצרים שיש לעניים זכות במה שנפל, אמר שהגרגרים העליונים וחזא שמראשו לבן חרי הוא לעניים, שאנחנו אומרים שהוא מן התבואה החדשה. והגרגרים התחתונים וחזא השחור לבעל הבית, שאנחנו אומרים שהוא מן הישן ומתבואת שנה שעברה הוא. ור' מאיר אומר שגם אפשר שיחיה השחור מן החדש, כי לא יבצר שלא יהיה בתבואה טוב ולא טוב, וכיון שהדבר ספק חרי ספק לקט לקט. ופירוש ספק דבר שאינו ברור. וחלכה כר' מאיר.

⁵ בפרשת נזיר במדבר ו ז: וְלֹא־חָתָו וי"ו שרוקה ולמ"ד בשווא נח

⁶ עפ"י ספר "טעמי המקרא" מאת הרב ברויאר, עמ' 66.

⁷ על אף שהיה מקום לחשוב שיש כאן דין צבותות [שתי אותיות בגד"כפת בראש מילה ומאותו מוצא (לא כל צירוף!)] כשלפניו תיבה המסתיימת בהברה פתוחה ומוטעמת בטעם מחבר, כגון 'ותתפשוהו בבגדו' או 'ואכבדה בפרעה'. אך דין זה מתקיים רק כאשר הראשונה מבין השתיים מנוקדת בשווא נע וכאן הבי"ת מנוקדת בחירק. יש ספרים שהשתבשו בזה.

⁸ א"ה: אני מביא כאן את התרגום של ר"י קאפח ז"ל (ד"ר רענן הביא את התרגום הישן).

לא רק נזקים

בצד הנזק שהם גורמים, נמצא שמינים של נמלי קציר עשויים להועיל לשדות התבואה בכך שהם משמידים את זרעיהם של צמחי בר העלולים להתפתח בשדה ולהתחרות עם התבואה על המים והמינרלים. במחקר שהתבצע על המין barbarus Messor (אחד ממיני נמלת הקציר) התברר שהנזק שהוא גורם בדרך כלל לתבואה שולי (0.6%) ובסיכומו של חשבון הנמלים מועילות לשדה. יחד עם זאת, במקרים מעטים הנזקים היו גדולים בהרבה והגיעו עד כדי 9.2% של היבול. אם נניח שהתנהגות נמלת הקציר השחורה דומה להתנהגות המין barbarous Messor נוכל להבין מדוע המשנה בפאה מצינת את הנזק הנגרם לשדה התבואה על ידי הנמלים ("קרסמוה נמלים") כאירוע יוצא דופן.

דוגמה נוספת לתועלת הנובעת מפעילות נמלי קציר ידועה מדרום אפריקה. בארץ זו מנצלים את הנמלים על מנת לאסוף את זרעיו הזעירים של צמח הרויבוס (rooibos) המשמשים להכנת תה. הצמח מפזר את זרעיו למרחקים ולכן איסופם באופן ידני קשה ביותר. מסתבר שנמלים אוספות את הזרעים לקינן ואגרות אותם יחד עם זרעים אחרים. מאחר שהנמלים מאחסנות את הזרעים ממיני הצמחים השונים בנפרד ניתן להוציא בקלות את הזרעים הרצויים. מכל קן ניתן להוציא כ-200 גרם זרעים שזו כמות משמעותית מאוד.

"ראה דרכיה וחכם"

אורח החיים הפעלתני וההרמוני של מושבות הנמלים הפך אותן לסמל של חריצות וצדק בעיני אבותינו. בספר משלי (ו,1-ח) אנו מוצאים פסוקים המתייחסים לתכונות אלו: "לֹא-אֶל-נִמְלָה עֵצָל רָאָה דְרָכֶיהָ וְחָכָם: אֲשֶׁר אֵין-לָהּ קֶצֶין שֹׁטֵר וּמִשָּׁל: תִּכְיֶין בְּקִיץ לַחֲמָה אֲגִרָה בְּקֶצֶיר מֵאֲכָלָה: ". הפסוקים מתארים את חריצותה של הנמלה, את הארגון הפנימי במושבה ואת ניצול הזמן בעונה המתאימה לקראת העתיד הקשה. הנמלים מנצלות את עונת הקיץ והקציר לאגור בעיקר זרעים לקראת החורף שבו הפעילות מחוץ לקן קשה ומלאי המזון בשדות דל. כך גם אנו מוצאים בפסוק: "הַנְּמָלִים עִם לֹא-עֵז וַיִּכְיֶינוּ בְּקִיץ לַחֲמָם: " (שם לה,כה). הניהול המאורגן של המושבה, המושתת על חלוקה צודקת של המשאבים, גרם להיותן סמל לתכונה זו: "אמר רבי יוחנן: אילמלא לא ניתנה תורה היינו למידין צניעות מחתול וגזל מנמלה" (עירובין ק,ב). אולי מראה הפועלות המשתפות פעולה ביניהן בנשיאת משא כבד מבלי שאחת מהן תנסה להשתלט עליו הדגיש את הימנעותן מגזל. חריצותן באה לידי ביטוי לא רק באיסוף הזרעים אלא גם בפעולות נוספות בחיי המושבה כמו סילוק פסולת, הגנה על הקן, הגנה על הצאצאים ושתיחת זרעים רטובים לייבוש.

לתגובות ורישום לקבלת מאמרי צמחים ובעלי חיים על פי סדר הדף היומי:

raananmoshe1@gmail.com

יט טז משה אוסי: "לא תלך רכיל בעמך לא תעמד על דם רעך"

ע"י - ד"ר לא תלך רכיל: "אני אומר: על שם שכל משלחי מזנים ומספרי לשון הרע הולכים בבית רעיהם לרגל מה יראו רע או מה ישמעו רע לספר בשוק נקראים הולכי רכיל - הולכי רגילה, וראייה לדברי, שלא מצינו רכילות שלא כתוב בלשון הליכה: "לא תלך רכיל", "הלכי רכיל נחשת וברזל" (ירמיהו ו, כח), ושאר לשון הרע אין כתוב בו לשון הליכה: "מלשני בסתר רעהו" (תהלים קא, ה) "לשון רמיה" (תהלים קכ, ג), "לשון מדברת גדולות" (תהלים יב, ד). לכך אני

אומר שהלשון "הולך ומרגל", שהכ"ף נחלפת בגימ"ל, שכל האותיות שמוצאיהן ממקום אחד מתחלפות זו בזו: ב"ת בפ"א, וגימ"ל בכ"ף וקו"ף, ונו"ן בלמ"ד, וזי"ן בצד"י, וכן וי"גל בְּעֶבְדְּךָ (שמואל ב, יט, כח) – ריגל ותר מה לאמר עלי רעה, וכן "לֹא רָגַל עַל לִשְׁנֹו (תהלים טו, ג), וכן "רוכל" הסוחר ומרגל אחר כל סחורה. וכל המוכר בשמים להתקשט בהם הנשים על שם שמחזר תמיד בעיירות נקרא "רוכל" – לשון רוגל".

בפירוש זה אפשר לראות את ידיעותיו הרבות של רש"י בתורת ההגה.

ניתוח לשוני של דברי רש"י:

מרכל = מרגל – הפועל 'לרכל' קרוב לפועל 'לרגל' (ההגיים: גיכ"ק נהגים מן החיך ועשויים להתחלף כמו: סגר – סכר, בוגר – בכור, זוגית – זכוכית, כובע – מגבעת – קובע, קשט – תכשיט⁹, ירש – גרש, כשר – ישר, מוסך יין – מוזג, כפיים – גפיים, גמל – גמר, כהה – קהה, לרתך – לרתק, ניקה – ניכה, חכך – חקק, פרך – פרק) כאשר המרכל העובר מאיש לאיש ומגלה סודות, הוא דומה לרוכל המעביר מכולתו ממקום למקום. וכמוהו המרגל, הבולש והאוסף מידע במקומות שונים.

וכדי להדגיש את חומרת הרכילות, אומר הרמב"ם, הסמיכה התורה אל "לא תלך רכיל בעמך" את הציווי "לא תעמוד על דם רעך", לומר לנו שכל מי שמרכל בחברו כאילו רוצחו. (ולכן ראוי שנלמד את היחפץ חיים¹⁰). וכן חילופי:

1. ב"פ' הנהגים בשפתיים: בצלים – פצלים, שאב – שאף; נשב-נשף, בקע-פקע. רובד – לרפד, לבצוע – לפצוע, החביא – חופה, עבש – מעופש, ביזור – פיזור, גב – גף.
2. ר"ג-ל' הנהגים כשהלשון נוגעת במכתש ובשיניים: נשל – נשר, נבוכדנצאר – נבוכדראצר, כנע – כרע, נחש – לחש – רחש, גלעין – גרעין, חבלה – חבורה, גמל – גמר, פיגול – פגר, נחוץ – לחוץ, מרגנית – מרגלית¹¹; ובהשוואה לארמית ולערבית: בר – בן, שני – תרי, ארמלתא – אלמנה, אזור ימלחה בירושלים נקרא בתנ"ך 'מנחת'.
3. ז"צ' הנהגים בשריקה מבין השיניים: זעק – צעק, עלז – עלץ, זעיר – צעיר, זהוב – צהוב, זוהר – צוהר, זוב – צוף, זוד (=זיד) – צוד=ציד, גזז – קצץ, לאזור – לאצור, פרזות – פרוץ.

יט כ והוא שפחה נחרפת לאיש קיבלתי מאמר הרב פרץ נר"ו. דברי אחי בצבע תכלת.

לשון בני יהודה ארכספורד של לשון הקודש

איבעיא להו¹²: חרופתי, מהו? ת"ש, דתניא: האומר חרופתי – מקודשת, שכן ביהודה קורין לארוסה חרופה. ויהודה הוא רובא דעלמא! ה"ק: האומר חרופתי – מקודשת, שנאמר: והיא שפחה נחרפת לאיש; ועוד, ביהודה קורין לארוסה חרופה, ויהודה ועוד לקרא! אלא ה"ק: האומר חרופה ביהודה – מקודשת, שכן ביהודה קורין לארוסה חרופה.

כלומר הגמ' דנה מה קורה אם יהודי בניו יורק¹² אומר לאשה הרי את חרופתי, ומביאה ברייתא מפורשת שהיא מקודשת בגלל לשון יהודה, ותמהה הגמ' האם יהודה רובא דעלמא,

⁹ א"ה: אין במקרא שורש כשט, תכשיט מלשון חכמים.

¹⁰ מלים אלה אינן עבריות, אבל הן דוגמה טובה.

¹¹ קידושין דף ו עמוד א

¹² א"ה: העירו כבר שאין סיבה לכתוב ניו-יורק כיון שתושבי המקום אומרים ניוירק ואינם מבטאים יו"ד אחרי הנר"ן.

והאם המנהג המקומי ביהודה יקבע הלכה לכל העולם, ולאור זאת מסיקה הגמרא שרק ביהודה מקודשת אבל בניו יורק נשאר ספק וכן נפסק בשו"ע¹³

'אמר לה: הרי את מיועדת לי, מיוחדת לי, עזרתי, נגדי, צלעתי, סגורתי, תחתית, עצורתי, תפוסתי, הרי זו מקודשת בספק. הגה: וה"ה אם אמר: הרי את חרופתי.'

א"ה, לפני שנמשיך בדברי אחי נר"ו רציתי להוסיף להבהיר במקצת את דברי התלמוד, ובעיקר למי שאינם רגילים בו. מובאים בזה כמה שורות לפני 'איבעיא להו'. הנדון הוא מה הלשון הנכון שאם האיש אומר לאשה היא מתקדשת בו, והבריתא מביאה כמה מהם.

ת"ר: הרי את אשתי, הרי את ארוסתי הרי את קנויה לי - מקודשת; הרי את שלי, הרי את ברשותי, הרי את זקוקה לי - מקודשת. וליתנינהו כולו כחדא [מדוע הבריתא מחלקת את הרשימה לשנים?]; תנא, תלת תלת שמעינהו וגרסינהו [התנא של הבריתא שמע תחילה את שלושת הראשונים, ואחר כך את שלושת האחרונים, ובמקום לערוך את הבריתא מחדש העדיף להוסיף על הרשימה קבוצה נוספת, בלי למחוק את המילה 'מקודשת' מהרשימה הראשונה]. איבעיא להו: מיוחדת לי, מהו? מיועדת לי, מהו? עזרתי, מהו? נגדתי, מהו? עצורתי, מהו? צלעתי, מהו? סגורתי, מהו? תחתית, מהו? תפוסתי, מהו? לקוחתי, מהו? פשוט מיהא חדא, דתניא: האומר לקוחתי - הרי זו מקודשת, משום שנאמר: **פִּי יִקַּח אִשׁ אִשָּׁה** (דברים כב, יג).

כלומר התלמוד שואל על לשונות נוספים הרומזים על קשר, אם אשה מתקדשת בהם, והתלמוד מצא מקור רק ללשון 'לקוחתי'. בהמשך שואל התלמוד על לשון 'חרופתי'.

ואף על פי שיש בריתא מפורשת שלשון חרופתי מועיל, מקשה התלמוד על הנימוק: ויהודה הו"א רובא דעלמא? ועל זה באה התשובה שכוונת הבריתא היא רק ביהודה, על סמך המקרא **וְהָיָא שְׁפָחָה נְחֻרְפָּת לְאִישׁ בְּתוֹסַפַּת לְמִנְהַג הַמָּקוֹם שֶׁבִּיהוּדָה**. כאן באה תמיהת התלמוד, אם יש לך 'קרא' מפורש שלשון 'חרופה' הוא קידושין, מה יתן לי ומה יוסיף לי מנהג יהודה?!

האם המקרא זקוק לאישורים או חיזוקים ממנהג מקום מסוים¹⁴?

משונה במקצת מניין לחכמי התלמוד להוסיף את המקרא וה"א שְׁפָחָה נְחֻרְפָּת לְאִישׁ ולהקשות, יתכן שזו לשון הבריתא אלא שתחילה הביא התלמוד רק את הקטע האומר חרופתי - מקודשת, שכן ביהודה קורין לארוסה חרופה. אחרי הקושיא ויהודה הו"א רובא דעלמא!

מביא התלמוד כתשובה את המקרא **מִלְשׁוֹן הַבְּרִיתָא**. ואז באה התמיהה ויהודה ועוד לקרא!

כאן התלמוד משנה במקצת את לשון הבריתא ומגביל אותה רק ליהודה. רש"י מסביר: אצל מקרא ליכא למילף דההוא יחוד דעלמא הוא שהרי דפחה כנענית הכתוב מדבר שאלו קידושין תופסין בה ומעיקרא הוה סלקא לעתיה כמ"ל בגיטין (מג א) דחליה דפחה וחליה דת חורין הכתוב מדבר דשייכי בה כל קידושין.

עלה בידינו שלשון חרופתי מועיל רק ביהודה, וכיון שזו שאלה שלא נפשטה הרי הוא ספק כשאר הלשונות.

ומוסיף אחי הרב פרץ שאת משלו ויאמר: ואני תמה על שאלת האמוראים על הבריתא, אמנם יהודה לא רובא דעלמא אבל אנשי יהודה היו ידועים בדיקנותם בשפה העברית, כמו שאוקספורד היא המודד לאנגלית תיקנית כן יהודה המודד לעברית תיקנית, ואומרת הבריתא: האומר לאשתו הרי את חרופתי מקודשת שכן ביהודה שהיא האוקספורד של העברית מכנים ארוסה חרופה. ויהודה אינה רובא דעלמא כמו שאוקספורד אינה רובא דעלמא, ובדרך כלל רוב העולם אינו דייקן.

ועל דייקנותם של אנשי יהודה אנו למדים מתלמוד ערוך בעירובין¹⁵

¹³ שולחן ערוך אבן העזר הלכות קידושין סימן כז סעיף ג

¹⁴ תוספות הרא"ש מעיר: אם היתה ראייה טובה לא היתה תימה על שהביאה אחר הפסוק אלא לפי שאינה עיקר ראייה בדקאמר ויהודה הו"א רובא דעלמא.

¹⁵ תלמוד בבלי מסכת עירובין דף נג עמוד א

'אמר רב יהודה אמר רב: בני יהודה שהקפידו על לשונם – נתקיימה תורתם בידם, בני גליל שלא הקפידו על לשונם – לא נתקיימה תורתם בידם' וכהיום בשאלה בעברית פונים לחכמי הלשון, בזמננו פנו לבני יהודה¹⁶

'אמר רבי אבא: אי איכא דמסאיל להו לבני יהודה דדייקי לשני: מאברין תנן, או מעברין תנן? אכוזו תנן או עכוזו תנן? ידעי. שאילינהו, ואמרי ליה: איכא דתני מאברין, ואיכא דתני מעברין'

ואכן מצינו שהרמב"ם¹⁷ פסק את דברי התנאים ולא התחשב בדחיית האמוראים 'הדברים שיאמר האיש כשיקדש צריך שיהיה עניינם שהוא קונה אשה לא שיהא עניינם שהקנה עצמו לה, כיצד הרי שאמר לה או כתב בשטר שנתנו לה הריני בעליך, הריני ארוסיך, הריני אישיך וכל כיוצא בזה, אין כאן קידושין כלל. אמר לה או כתב לה הרי את אשתי, הרי את ארוסתי, או הרי את קנויה לי, הרי את שלי, הרי את ברשותי, הרי את זקוקה לי, הרי את לקוחתי, הרי את חרופתי וכל כיוצא בזה, הרי זו מקודשת'

ותמה עליו הר"ן¹⁸ איך לא חשש לדחיית האמוראים באיסור החמור של אשת איש, ותיירץ הכ"מ שהרמב"ם לא גרס את דחיית האמוראים כמובא ברשב"א¹⁹

'ומפירושי ר"ח ז"ל נראה שאינו גורס כל האי שקלא וטריא אלא ת"ש האומר הרי את חרופתי מקודשת שכן ביהודה קורין לארוסה חרופה, וז"ל הרב איבעיא להו האומר חרופתי מהו ופשטוה מהא דתניא האומר חרופתי מקודשת שכן ביהודה קורין לארוסה חרופה וכידוע שהרמב"ם דרכו ללכת בעקבות רבינו חננאל. ע"כ מדברי אחי וראש הרב פרץ נר"ו.

א"ה. מהראוי להתעכב במקצת על דברי התלמוד בעירובין המובאים כאן: 'אמר רב יהודה אמר רב: בני יהודה שהקפידו על לשונם – נתקיימה תורתם בידם, בני גליל שלא הקפידו על לשונם – לא נתקיימה תורתם בידם'. יש למדנים רבים המנסים לדייק בכל ביטוי בדברי המקורות והפירושים, למה כתב כך ולא כך ולמה בסדר הזה וכד'. אבל אינם שמים לב להבנה הנכונה של המלים עצמן. והרבה מזלזלים במבטאם הנכון. גם בדורנו כאשר בשולי ספרי התלמוד מובאים הפסוקים מנוקדים הרבה מהלומדים אינם טורחים לבדוק איך מנוקד קטע פסוק מהמקרא, ולפעמים אי ידיעת קריאת הקטע מונעת את הבנת העניין²⁰.

יט כח וְשֵׁרֵט לְנֶפֶשׁ לֹא תִתְּנוּ בְּבִשְׂרֵכֶם וּכְתַבְתָּ קַעֲקֵעַ לֹא תִתְּנוּ בְּכֶם אֲנִי יי

משנה אלוס: כתובת קעקע מיהדות ההלכה אוסרת לחרות כתובות קעקע על הגוף. ומשמעות "כתובת" אינה רק מילים כתובות אלא גם ציור. וכך כותב הרמב"ם בהלכות עבודה זרה פרק י"ב: "כתובת קעקע האמורה בתורה, הוא שישרוט על בשרו וימלא מקום השריטה כוחל או דיו או שאר צבעונין הרושמים; וזה היה מנהג הגויים שרושמים על עצמן לעבודה זרה

¹⁶ תלמוד בבלי מסכת עירובין דף נג עמוד ב

¹⁷ רמב"ם הלכות אישות פרק ג הלכה ו

¹⁸ דף ב עמוד ב בדפי הרי"ף

¹⁹ חידושי הרשב"א מסכת קידושין דף ו עמוד א (וחיפשתי בדקדוקי סופרים השלם ולא מצאתי עדי נוסח נוספים והם מציינים "רק" את גירסת רבינו חננאל)

²⁰ דוגמה שהבאתי בעבר, שמעתי למדן אחד מנגן את דרשת התלמוד במסכת סוכה לד א אמר רבי זירא: מאי קראה קח על מים רבים עֲפָפָה שְׁמוֹ (יחזקאל יז ה). אמר ליה אביי: ודילמא פרושי קא מפרש, קח על מים רבים ומאי ניהו עֲפָפָה! – אם כן מאי שְׁמוֹ? – אמר רבי אבהו: אמר הקדוש ברוך הוא: אני אמרתי שיהו ישראל לפני קח על מים רבים, ומאי ניהו – ערבה. והן שמו עֲפָפָה שבהרים. איכא דמתני לה להאי קרא אמתניתא: קח על מים רבים עֲפָפָה שמו מותקיף לה רבי זירא: ודילמא פרושי קא מפרש, קח על מים רבים מאי ניהו – עֲפָפָה! – אם כן מאי שְׁמוֹ – אמר רבי אבהו: אמר הקדוש ברוך הוא אני אמרתי שיהו ישראל לפני קח על מים רבים, ומאי ניהו ערבה, והן שמו עֲפָפָה שבהרים. אותו 'למדן' קרא וניגן עֲפָפָה שְׁמוֹ. אותו למדן כמוכן שמעולם לא ראה את המקרא ביחזקאל עצמו, ולכן קרא עֲפָפָה צד"י שניה בצירי, ואת המלה שמו – הלוא ניקודו ידוע! שְׁמוֹ! איך מתפרש לפי זה שְׁמוֹ עצמן? לא משנה.

שלהן, כלומר שהוא עבד מכור לה ומורשע לעבדותה. ומעת שירשום באחד מדברים הרושמים אחר שישרוט, באי זה מקום מן הגוף, בין איש בין אישה - לוקה." אחד הטעמים הניתנים לאיסור הוא בהיותנו שייכים לעם חשוב, אשר לא נאה לו להשחית את גופו. במזרח הקדמון היה נהוג שהאדון רשם על גוף עבדו אותות, ולפעמים גם חרת את אותות שמו כדי לציין שהוא קניינו, ופעמים זה היה אות קלון לאדם. לפעמים ציינה כתובת הקעקע סימן למרותו של האדם לאל מסוים, מעין שעבוד. איסור כתובת הקעקע נאמר בסמוך לאיסור נתינת "שָׂרֵט לְנֶפֶשׁ" שהיה ממנהגי האבל, ואולי כתובת הקעקע נחשבת כשרט המטיל מום וכיעור בגוף האדם, דבר הפוגע בשלמותו ובקדושתו של הישראלי. ר' אברהם אבן עזרא מוסיף שהיו עושים כתובת קעקע כזיכרון למתים, ולכן איסור הקעקע מופיע באותו פסוק בו מופיע האיסור לעשות שריטה על המת: "וְשָׂרֵט לְנֶפֶשׁ לֹא תִתֶּנוּ בְּבָשָׂרְכֶם". יש המתירים לבצע קעקוע לצורכי איפור, הנשאר על העור למשך כשנה-שנתיים וזוהה עם חלוף הזמן.

החילה 'קֶעֶקַע' היא צורה כפולה של השורש 'קע' (בדומה ל: כל-כלכל, כל-כלכל, קל-קלקל, רב-מתרברב, שג-שגשג ועוד), והוראתו 'עמוק' בדומה למשמעה של המילה הערבית 'קאע'. הוראה זו נמצאת גם בעברית במילים: קערה, קעור, נקע, שקע, וכן "שִׁקְעָרוֹת" (ויקרא יז, ח) בקיר הבית. יוצא שלקעקע פירושו לחרות ולצורב בגוף כתובת. בעברית החדשה נוספה ההוראה לערער את היסודות, להרוס, כאשר 'חופרים עמוק' מתחת היסודות של הטענות ומערערים אותם.

יט לב **מִפְנֵי שִׁיבָה תִּקּוּם וְהִדְרָת פְּנֵי זָקֵן וִירֵאת מַאֲלֵהֶיךָ אֲנִי יי:** משה אוסי

במדרש ספרא פ' וכן בקידושין לב ע"ב נאמר: "מִפְנֵי שִׁיבָה תִּקּוּם" - יכול אפילו זקן אשמאי? (מפרש רבנו תם: לשון שוממין בור ועם הארץ) תלמוד לומר: "זָקֵן" - ואין זקן אלא חכם, שנאמר "אֶסְפָּה לִּי שְׁבָעִים אִישׁ מִזְקְנֵי יִשְׂרָאֵל" (במדבר יא, טז). ר' יוסי הגלילי אומר: אין זקן אלא מי שקנה חכמה שנאמר "ח' קִנְיֵי רֵאשִׁית דִּרְכּוֹ" (משלי ח, כב). איסי בן יהודה אומר: "מִפְנֵי שִׁיבָה תִּקּוּם" - אפילו כל שיבה במשמע.

לפנינו 3 דעות בשאלה איך נגדיר "זקן שיש לכבדו". האם יש לכבד כל קשיש באשר הוא קשיש? או אולי יש לכבד רק ישישים-חכמים? ואולי מדובר בחכמים שאינם זקנים אלא מוכשרים או משכילים. הדעה המחמירה ביותר היא של איסי בן יהודה המבין את הציווי כדרישה לכבד כל אדם זקן, בין אם חכם בין אם לאו. רש"י מסכים עם רבי יוסי הגלילי: ...אין זקן אלא שקנה חכמה.

פֶּן לַחֲכָם וְיִחָכֵם-עוֹד

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליוננו מופיע

שם): <http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה

<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&t=10317&p=272195#p272195>

אם אתה מתעניין
בהגטים הלשוניים של התורה
(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')
אתה מוזמן להרשם (בחנם)
לקבלת דוא"ל בנושאים לשוניים
בכתובת: maanelashon@gmail.com
😊 בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכותגים 😊